

УДК 027.54:025.22:821.162.1(437.1/2)(091)

УКРАЇНСЬКІ МАТЕРІАЛИ У СЛОВ'ЯНСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Лукаш БАБКА

*Національна бібліотека Чеської республіки
Клементinum, 190, Прага (Чехія), 11000, e-mail: lukas.babka@nkp.cz
Слов'янська бібліотека*

У повідомленні здійснено огляд українських фондів Слов'янської бібліотеки у Празі, визначено основні періоди і шляхи їх формування. Приділено також увагу виданням української еміграції.

Ключові слова: Слов'янська бібліотека, україністика, українські фонди.

Слов'янська бібліотека в Празі почала накопичувати українську літературу одночасно з російською та білоруською з початку свого заснування в 1924 р., тоді ще як Російська бібліотека міністерства закордонних справ. На сьогоднішній день українські фонди налічують понад сімдесят тисяч томів книг, журналів і газет.

Слов'янська бібліотека володіє двома цінними друками з XVI ст., які були надруковані в Україні – львівським виданням “Апостола” з друкарні Івана Федорова (1574) і “Острозькою біблією” (1581). Низка рідкісних видань XVII ст. походить з києво-печерської, львівської, ставропігійної й унівської друкарень (“Печерський патерик”, “Зерцало богословії” Кирила Транквіліона Ставровецького, “Меч духовний” і “Труби дієслів” Лазара Барановича, “Вінець Христовий” Антіна Радивилівського).

XVIII ст. датується 15 книг з друкарень Києва та Чернігова, серед них “Алфавит собранний”, “Царский путь хреста Господня” Івана Максимовича і “Філософія Арістотеля” Михайла Козачинського.

У бібліотечних фондах є і перші видання українських авторів другої половини XIX ст., зокрема Амвросія Метлинського “Думки і пісні” (1839), Льва Боровиковського “Байки” (1852), Пантелеймона Куліша “Чорна рада” (1857). Надзвичайну цінність становлять літературні альманахи, наприклад “Южнорусский сборник” (1848) А.Метлинського, “Малоросійський літературний збірник” (1859) Данила Мордовцева, “Хата” (1860) П.Куліша. Не можна оминати увагою підручники української мови, серед них першу українську граматику “Грамматика малороссийского наречия” (1818) Олексія Павловського, збірники народної словесності, історичні, географічні та історико-економічні монографії.

Як відомо, однією з найрозвинутіших наук в Україні є етнографія, яка тісно пов'язана з іншими науковими дисциплінами, зокрема з історією, філософією та історією лі-

тератури. Саме з огляду на це, фонди Слов'янської бібліотеки в цій галузі надзвичайно

© Бабка Л., 2010

багаті. Першокласними матеріалами з української етнографії є, наприклад, сім монументальних праць “Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край”. Цю експедицію в 1869–1870 рр. організувало Імператорське російське географічне товариство під керівництвом видатного українського дослідника Павла Чубинського. Надзвичайну цінність становить укладена Яковом Головацьким детальна тритомна збірка пісень, зібраних на теренах України, які входили на той час до складу Австро-Угорської імперії – “Народные песни Галицкой и Угорской Руси” (1878).

З публікацій Південно-західної філії Імператорського географічного товариства передусім потрібно виділити монументальне зібрання “Исторические песни малорусского народа”, видане в 1874–1875 рр. за редакцією Володимира Антоновича і Михайла Драгоманова. Не можна не назвати збірку професора Київського університету Михайла Максимовича “Сборник украинских песен” (1849). Зацікавлення польських науковців і письменників українською етнографією призвело до появи збірок галицько-українських народних пісень Вацлава Залеського “Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego” (Львів 1833) і Жеготи Паулі “Pieśni ludu ruskiego w Galicyi” (Львів, 1839–1840). Ці збірки відіграли велику роль у національному відродженні галицьких українців. З пісенних збірок Михайла Драгоманова Слов'янська бібліотека містить ті, що написані в період, коли письменник у зв'язку з політичним гонінням був змушений покинути Батьківщину: “Нові українські пісні про громадські справи” (Женева, 1881) і “Політичні пісні українського народу XVII–XIX ст.” (Женева, 1883–1884).

У Слов'янській бібліотеці зберігається велика кількість праць з історії України Олександра Рігельмана, Дмитрія Бантиша-Каменського, Миколи Костомарова, Дениса Зубрицького, Михайла Драгоманова, Михайла Грушевського та ін.

Фонди художньої літератури містять рідкісні видання творів Тараса Шевченка, зокрема “Кобзар” – в тому числі петербурзьке видання (1840) і перше празьке видання ще до цензури. Тут зібрана велика кількість біографічних праць про Т.Шевченка, а також його художні альбоми.

Видання українських класиків і авторів, котрі творили після 1917 р. як у Радянському Союзі, так і за рубежом, немає потреби перераховувати – їх у Слов'янській бібліотеці незліченна кількість. Звичайно, тут містяться не лише їхні художні, а й біографічні твори. Представлена тут й драматична література, видана в царській Росії, а саме ті драми і комедії, котрі в той час витримали цензуру і були поставлені на сцені.

У Слов'янській бібліотеці зберігаються повні комплекти літературних і науково-популярних журналів, таких як “Основа” (Санкт-Петербург, 1861–1862), на сторінках якої публікувалися важливі історичні статті Миколи Костомарова, Миколи Куліша, а пізніше й відомого історика Олександра Лазаревського; зібрання львівських журналів “Правда”, “Зоря”, “Народ”, “Житє і слово”, “Літературно-науковий вісник”, а також наукові часописи (наприклад, “Киевская старина”). Варто згадати “Записки наукового товариства в Києві”, історичний журнал “Україна”, який чотири роки видавався під керівництвом Михайла Грушевського. Особливо цінні публікації львівського наукового товариства ім. Шевченка, серед яких стовісімнадцятитомний комплект збірників “Записки наукового товариства ім. Шевченка”.

Слов'янська бібліотека володіє частиною наукових видань, опублікованих в радянський час Українською академією наук та іншими українськими науковими уста-

новами. Серед українських радянських літературних і суспільно-політичних журналів варто згадати “Червоний шлях” та “Життя і революція”.

Широко представлені зібрання українських газет, які характеризують суспільне життя України в різні періоди. Газети, що виходили перед Першою світовою війною, видавались здебільшого в центрах українського культурного життя (Києві, Львові, Харкові), фракцією російської державної думи в Санкт-Петербурзі, а також українцями в Канаді, США, країнах Південної Америки.

З часів Першої світової війни зберігаються україномовні газети з Відня, Трентона, Скрантона, Клівленда, Вінніпега, Торонто і т.д. За роки української державності (1917–1920) Слов'янська бібліотека пропонує більш ста назв газет, як з України, так і з закордону, зокрема з Америки, при цьому газети не лише з центральних регіонів, а й з периферії. Багатими є також фонди 20–30-х років. Йдеться про газети України радянських часів. Тут представлені газети як з центру, так і з провінцій, а також з українських земель (Галичини, Буковини, Підкарпатської Русі), які в той час не входили до Радянського Союзу.

Не менші зібрання періодики української еміграції міжвоєнного періоду, виданої здебільшого в Австрії, Німеччині, Франції, Чехословаччині, Китаї, Канаді, США, Бразилії й Аргентині. Йдеться, зокрема, про літературно-публіцистичні, гумористичні, сатиричні, шкільні й студентські журнали. Особливе значення мають газети українських емігрантів. Цінний розділ становлять журнали, видані за часів Першої світової війни і після неї українськими військовими в таборах для військовополонених.

На особливу увагу заслуговує зібрання навчальних посібників, виданих здебільшого літографічним способом у міжвоєнний період українськими вищими навчальними закладами в Чехословаччині.

Цінними для читачів є книги і брошури, видані після 1917 р. за кордоном як офіційними представниками України, так і приватними видавництвами і особами, з метою ознайомлення Європи з історією і сучасністю України.

З другої половини 90-х років ХХ ст. українські фонди значно збагатилися за рахунок закордонних надходжень (подарунків бібліотеці). Вони поповнили зібрання книг і журналів, публікацій і періодичних видань української діаспори, виданих в Німеччині, США, Італії, Канаді від 1945 р. до сьогодення. Це, наприклад, журнали “Визвольний шлях”, “Український самостійник”, “Наше життя”, збірник українського богословського товариства “Богословія” (Рим) або “Записки Чина св. Василя Великого” (Рим).

Україніка має відділ спеціальних зібрань. До нього входить зібрання кореспонденції Лесі Українки і близьких їй людей, велика збірка праць митців-емігрантів із Чехословаччини міжвоєнного періоду тощо. Бібліотека також володіє меншими зібраннями архівних документів службового та особистого характеру (особиста кореспонденція низки українських емігрантів, матеріали українських емігрантських організацій – Українського педагогічного інституту ім. М. Драгоманова, української гімназії). У фонді зберігаються збірки плакатів, екслібрисів та інших документів, які здебільшого належали українській еміграції міжвоєнного періоду. Очевидно, вагому частину зібрань українських спеціальних документів становлять залишки зібрань музею визвольної боротьби України, які представлені у фонді бібліотеки низкою особистих адміністративних і виробничих документів.

Зараз поповнювати українські фонди в Слов'янській бібліотеці новими матеріалами проблематично. Передусім, не вдається знайти надійного дистриб'ютора українських книг, який би охопив своєю пропозицією весь український книжковий ринок. В умовах, що склалися, бібліотека відмовляється від подарованих книг, від купівлі книг

на міжнародних ярмарках і від обміну з партнерськими організаціями в Україні. Чеські колеги керуються тим, що обмін не дає бібліотеці права на самостійний вибір книг, крім того, це дуже ненадійно через погану фінансову ситуацію українських бібліотек. Що стосується періодичних видань, Слов'янська бібліотека отримує зараз від України 26 їх різновидів, з них 9 – заповує, решту отримує шляхом обміну. Проте й у цьому випадку обмін не є надійним, оскільки деякі номери постачають з великим запізненням.

Переклала Аліна ПРИШНІВСЬКА

UKRAINIAN MATERIALS IN SLAVONIC LIBRARY

Lukash BABKA

*National Library of the Czech Republic
190, Klementinum, Prague (Czech), 11000, e-mail: lukas.babka@nkp.cz
Slavonic Library*

The review of the Ukrainian funds of the Slavonic library in Prague is done, certain basic periods and ways of their forming are pointed out in the report. Attention also is given to the editions of Ukrainian emigration.

Key words: Slavonic library, Ukrainian studies, Ukrainian funds.

Стаття надійшла до редколегії 11.02.2010
Прийнята до друку 26.02.2010